herpy

LEGUANER

Desert horned lizard

Phrynosoma platyrhinos

Phrynosoma platyrhinos er en bred, fladtrykt hornfirben fra ørkenerne i det vestlige USA og det nordvestlige Mexico. Den bliver 7-10 cm fra snude til kloak, er dagaktiv og graver sig ned i løst sand. Den lever mest af myrer, og netop føden gør den til en af de sværeste øgler at holde i terrarium. Der findes kun lidt viden om, hvordan den passes.

Familie: Phrynosomatidae Tidligere navn: *Anota calidiarum; Doliosaurus platyrhinos*

SPECIFIKATIONER

DYRET

Voksenstørrelse	**7-10 cm** snude-kloak-længde
Levetid	**7-9 år**
Aktiv	**Dag**
Levevis	**Jordboende og gravende**
Biotop	**Ørken og halvørken**
Sværhedsgrad	**Ekspert**

PASNING

Min. terrarie	**100 × 50 × 40 cm** L × B × H til 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**27-30 °C**
Hotspot	**38-42 °C**
Temperatur, nat	**18-22 °C**
Luftfugtighed	**20-40 %**
Vand	**Ingen vandskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-zone 3
Kost	**Insekter**
Holdes	**Enkeltvis**

AVL

Formering	**Æglæggende**
Kuldstørrelse	**2-16 æg**
Kuld pr. år	**1-2**
Inkubation	**40-61 dage** ved 27-30 °C

BESKYTTELSE OG PAPIRER

CITES	**Appendiks II**
EU-bilag	**Bilag B**
IUCN	**Ikke truet (LC)**

Slægten *Phrynosoma* står på CITES liste II (siden 23.2.2023) og i EU's bilag B. Handel over EU's grænse kræver CITES-papirer, og dyrets lovlige oprindelse skal kunne dokumenteres, så få papirer med ved køb. CITES-tilladelser og -certifikater udstedes i Danmark af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø. Arten står ikke på den danske liste over dyr, som private ikke må holde (bekendtgørelse nr. 1261 af 17.11.2015), og ikke på EU's liste over invasive arter.

Om arten

Phrynosoma platyrhinos er en kort, bred og flad øgle, der ligner en lille tudse med horn. Det videnskabelige artsnavn kommer af græsk og betyder "bred" og "næse". Bagerst på hovedet sidder flere store, spidse horn, som er brede ved roden og ikke rører hinanden. Langs hver side af kroppen løber en enkelt række tornede skæl, og ryggen er besat med spredte, spidse skæl. Halen er kort.

Farven følger underlaget: beige, lysebrun eller rødlig med bølgede, mørkere pletter. To store mørke pletter på nakken er tydeligt kantet af lyse skæl bagtil. I modsætning til flere andre hornfirben har arten ingen tydelig stribe langs ryggen; den er enten svag eller helt fraværende. Unge dyr ligner de voksne, men har kortere og mindre fremtrædende horn.

Fra snude til kloak bliver arten op til omkring 10 cm (95 mm). Vægten er ikke dokumenteret.

Arten forsvarer sig først og fremmest ved at ligge stille og falde i ét med underlaget. Opdages den, løber den ofte et stykke vej og stopper igen, eller den søger ind under en busk. Den kan puste kroppen op, så den virker større, og stikke med hornene, hvis den bliver taget op. Modsat flere andre hornfirben sprøjter den næsten aldrig blod fra øjnene. Den kan også grave sig ned i løst sand med hurtige rystelser, så kun hovedet er synligt.

Phrynosoma platyrhinos er en specialist i føden. Myrer udgør omkring halvdelen til fire femtedele af det, den æder, og resten er biller, fårekyllinger, græshopper, fluer og lidt plantemateriale. Myrer er næringsfattige, så arten skal æde store mængder, og den har en usædvanligt stor mave. Den føde kan ikke erstattes fuldt ud i et terrarium, og det er hovedårsagen til, at arten er så svær at holde.

Læs mere: Foderdyr: hold og avl

Udbredelse og levested

Phrynosoma platyrhinos lever i ørkenerne i det vestlige Nordamerika. I USA findes den i det sydøstlige Oregon, det sydlige Idaho, Nevada, Utah, det sydøstlige Californien og det vestlige Arizona. I Mexico findes den i det nordøstlige Baja California. Typelokaliteten ligger ved Great Salt Lake i Utah.

Den er mest almindelig i Mojave- og Sonoraørkenen og har efter sidste istid bredt sig nordpå ind i Great Basin. Den findes fra næsten havniveau ved Colorado-floden op til omkring 2.000 m. Tidligere regnede man med to underarter, en nordlig og en sydlig, men de regnes i dag ikke længere som adskilte.

> **Oprindelig udbredelse:** USA og Mexico.

LEVESTED

Phrynosoma platyrhinos lever i ørkenkrat på åbne, flade, varme strækninger med løst sand eller sandet jord og spredt buskvegetation, fx kreosotbusk, og sjældnere på stenede skråninger. Den foretrækker steder med lidt buskvegetation og undervækst, hvor den kan søge skygge og skjul. Den graver sig ned i sandet eller bruger huler, som andre dyr har gravet. Den er dagaktiv og mest aktiv om morgenen og sidst på eftermiddagen, mens den i middagsheden graver sig ned eller søger ind i en hule.

Arten sidder ofte i nærheden af myretuer og venter på, at myrerne går forbi. Vand får den fra føden og fra regn: under regnbyger indtager den en særlig drikkestilling med munden tæt ved jorden og samler vandet op.

Om vinteren er arten inaktiv og graver sig ned. Hvor længe og ved hvilke temperaturer er ikke dokumenteret.

Pasning

TERRARIET

Der findes kun lidt viden om pasningen af *Phrynosoma platyrhinos*. Pasningen bygger derfor på levestedet: åbne, varme sandflader, løs bund, stærk sol og en føde af myrer. Tallene er lånt fra *Phrynosoma cornutum*, som er bedre kendt i fangenskab, men som også er en af de sværeste øgler at holde. Levetiden i boksen, 7-9 år, er også lånt fra *P. cornutum*. *Sceloporus undulatus* og *Sceloporus occidentalis* er langt lettere at holde, fordi de æder almindelige foderdyr.

Et voksent dyr skal have et terrarie på mindst 100 × 50 × 40 cm (længde × bredde × højde). Arten klatrer ikke, så gulvfladen er det vigtige. Bunden skal være 8-10 cm løst, fint sand med lidt jord, så øglen kan grave sig helt ned. Indret terrariet åbent og enkelt: flade sten og et par stykker træ som solpladser og udsigtspunkter, og et par skjul. Sæt stenene fast, så de ikke skrider, når dyret graver. Terrariet skal have et tætsluttende låg og god ventilation. Stil det et roligt sted, for arten stresses af forstyrrelser.

TEMPERATUR

Arten er en solelsker og skal have en solplads, hvor overfladen når 38-42 °C, målt med et infrarødt termometer. Resten af terrariet skal være køligere, 27-30 °C om dagen, så øglen selv kan vælge, hvor længe den vil ligge i varmen. Varmelampen skal styres af en termostat, og dyret må ikke kunne røre pæren.

Om natten falder temperaturen til 18-22 °C. Der er ikke brug for varme om natten, når rummet holder mindst 18 °C. Tallene er lånt fra *P. cornutum*.

Både for lidt og for meget varme er skadeligt. Er det for koldt, fordøjer øglen dårligt. Er hele terrariet for varmt, graver den sig ned og kommer ikke frem.

Vinterhvile i terrarium er ikke dokumenteret. Giv ikke vinterhvile uden råd fra en dyrlæge med erfaring i krybdyr.

Læs mere: Varme og temperatur Læs mere: Vinterhvile og årstider

LUFTFUGTIGHED OG VAND

Luftfugtigheden skal være lav, 20-40 %, og terrariet skal tørre helt op i løbet af dagen. Bunden må ikke være våd.

Arten drikker næsten ikke af en skål, men slikker dråber af sten og planter. Forstøv derfor let en til to gange om dagen, så der dannes dråber, og lad det tørre bort igen.

Læs mere: Luftfugtighed, forstøvning og ventilation

LYS OG UVB

Arten er dagaktiv og tilbringer dagen i åbent sollys, så den har brug for kraftigt lys og UVB hele året. Brug et UVB-rør (Ferguson-zone 3, T5 HO 10-14 %) eller en kombineret UVB-metaldamplampe over solpladsen. Zonen er sat ud fra levestedet. Mål UV-indekset i højde med dyrets ryg, og skift lyskilden efter producentens anvisning.

Hav lyset tændt omkring 12 timer om dagen, gerne 14 timer om sommeren og 10 timer om vinteren, styret af et tænd-sluk-ur. Der skal være et køligere, mere skyggefuldt sted at trække sig tilbage til. Om natten skal der være mørkt.

Læs mere: Lys og UVB

FODER

Føden er den afgørende begrænsning. I naturen udgør myrer omkring halvdelen til fire femtedele af føden, og arten æder store mængder. Resten er biller, fårekyllinger, græshopper og fluer. Kosten kan ikke gentages fuldt ud i et terrarium, og der findes ikke en dokumenteret kost, der holder arten sund over tid.

I terrarium fodres der med bananfluer, små fårekyllinger og små melorme, drysset med et kalktilskud, én gang om dagen. Giv så mange forskellige små foderdyr som muligt, og tilbyd levende myrer, når de kan skaffes. Myrer fra naturen kan bære indvoldsorme, og de må kun samles på pesticidfri steder. Foderdyrene skal være små.

Giv foderdyrene næringsrigt foder i et døgn, før de gives. Vej dyret regelmæssigt: et dyr, der taber sig, får ikke nok af den rigtige føde.

Læs mere: Kalk, vitaminer og tilskud

ADFÆRD OG HÅNDTERING

Phrynosoma platyrhinos er rolig og lever alene. Den gør ikke meget væsen af sig og er let at overse, fordi den falder i ét med underlaget. Den bevæger sig i korte stræk og stopper igen. Den er mere tilbøjelig til at løbe væk end de fleste andre hornfirben. Hævet overkrop, nik med hovedet, bevægelser med halen og opstilling på tre ben bruges som signaler til artsfæller.

Arten er ikke et dyr til håndtering. Den stresses let, og et dyr, der tages op, kan prøve at stikke med hornene. Lad nye dyr falde til i ro, og håndtér dem kun, når det er nødvendigt. Hold ét dyr pr. terrarie.

Avl

KØNSMODENHED OG KØNSBESTEMMELSE

Alderen ved kønsmodenhed og de ydre kendetegn for køn er ikke dokumenteret for *Phrynosoma platyrhinos*. Brug kun fuldvoksne dyr i god foderstand til avl, og hold øje med hunnens vægt, når hun bærer æg.

PARRING

Parring er ikke dokumenteret i terrarium. Arten er æglæggende. I naturen følger parringen efter den inaktive periode om vinteren, og hannen nikker med hovedet til hunnen. Hos *P. cornutum* ligger hannen oven på hunnen i et par timer, og hunnen afviser bagefter andre hanner. Tag hannen ud igen efter parringen. Hvordan parring sættes i gang i terrarium, er ikke dokumenteret.

ÆGLÆGNING OG KULD

Hunnen lægger et eller to kuld om året i foråret og sommeren, hvert på 2-16 æg, i en hule, som hun graver i sandet. Til æglægningen skal en hun have en kasse eller et hjørne med mindst 25 cm dyb, let fugtig sandjord. Dybden er lånt fra *P. cornutum*. Uden et egnet sted kan hunnen holde æggene tilbage, og det kan blive livstruende.

INKUBATION

Rugetid og rugetemperatur er ikke dokumenteret for arten. Boksens 40-61 dage og 27-30 °C er lånt fra *P. cornutum*, hvor æggene ruges i let fugtig vermiculit og flyttes forsigtigt uden at blive vendt. Hold fugten jævn, så æggene hverken tørrer ud eller bliver våde.

Læs mere: Inkubation af æg

OPDRÆT AF UNGER

Opdræt af arten er ikke dokumenteret. Hos *P. cornutum* er ungerne små og sky og æder kun små myrer, og opdrættet er det sværeste trin. De skal fodres dagligt med bananfluer og små fårekyllinger, drysset med kalk, og have ro og mange skjul.

Sundhed og typiske fejl

De fleste sygdomme skyldes fejl i føden eller i opsætningen. De typiske problemer er:

- Afmagring og sult. Er kosten ikke i orden, taber øglen sig langsomt og dør. Det er den hyppigste årsag til tab, især hos dyr fra naturen.
- Kalkmangel og knogleskørhed (metabolisk knoglesygdom) ved for lidt UVB og kalk. Det giver bløde kæber, krumme ben og rystelser.
- Stress ved for lidt skjul, for lidt ro eller flere dyr sammen.
- Indvoldsorme og mider, især hos dyr fra naturen. Få en afføringsprøve undersøgt, og tjek huden.
- Hudskifteproblemer ved for tør luft.
- Forbrændinger fra ubeskyttede varmelamper.

Et sundt dyr er årvågent og har en fyldig krop. Vej dyret regelmæssigt, for et pludseligt vægttab er ofte det første tegn på sygdom. Søg en dyrlæge med erfaring i krybdyr, hvis dyret taber sig, ikke spiser, er slapt eller har hævelser i kæben.

Læs mere: Typiske sygdomme og tegn på sygdom

Spørg altid dine kloge bekendte

Vejledningen er et godt sted at begynde, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskellige, og meget af det vigtigste lærer man af dem, der har holdt arten i årevis. Tal med en avler, en erfaren holder eller en dyrlæge med forstand på krybdyr og padder, før du anskaffer dyret - og igen, hvis noget ser forkert ud.